

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ของมุสลิมในจังหวัดสงขลาสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย เกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา มีดังต่อไปนี้

1.1 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธาน เลขานุการ และกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จำนวน 3 คน

1.2 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มัสยิดละ 2 คน จากมัสยิดในอำเภอต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. มัสยิดอุสาสนอิสลาม	ต.บ่อยาง อ.เมือง
2. มัสยิดทุ่งใหญ่	ต.เขารูปช้าง อ.เมือง
3. มัสยิดหาดใหญ่ใน	ต.ควนลัง อ.หาดใหญ่
4. มัสยิดบ้านไผ่หมอ	ต.บ้านพรุ อ.หาดใหญ่
5. มัสยิดบ้านทุ่ง	ต.สะเดา อ.สะเดา
6. มัสยิดฮิญาตุลมุศตาคีน	ต.สำนักแต้ว อ.สะเดา
7. มัสยิดคารุสสถาน	ต.เทพา อ.เทพา
8. มัสยิดนุรุลมุศตาคีน	ต.ลำไพล อ.เทพา
9. มัสยิดนุรุดดิน	ต.คูหา อ.สะบ้าย้อย
10. มัสยิดเพ็งยา	ต.สะบ้าย้อย อ.สะบ้าย้อย
11. มัสยิดนุรุลอีมาน	ต.บ้านนา อ.จะนะ
12. มัสยิดบ้านคูแคว	ต.แคว อ.จะนะ
13. มัสยิดปลักหมอน	ต.ท่าประจู่ อ.นาทวี
14. มัสยิดบ้านพลีใต้	ต.นาทวี อ.นาทวี

15. มัสยิดลานควาย	ต.ท่าชะมวง อ.รัตภูมิ
16. มัสยิดซีอาร์คติน	ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ
17. มัสยิดหัวไทร	ต. ห้วยลึก อ.ควนเนียง
18. บ้านคลองปาลาม	ต. ห้วยลึก อ.ควนเนียง
19. มัสยิดนุหฺรุษากัน	ต.วัดขุ่น อ.สิงหนคร
20. มัสยิดอิมาศ์ลอิสลาม	ต.สทิงหม้อ อ.สิงหนคร
21. มัสยิดหนองขวน	ต.ท่าช้าง อ.บางกล่ำ
22. มัสยิดญุมฮียะตุลอิสลามีย์	ต.ท่าช้าง อ.บางกล่ำ
23. มัสยิดนุรุคติน	ต.กระดังงา อ.สะทิงพระ
24. มัสยิดยามาอาตั้นนุร	ต.ชุมพล อ.สะทิงพระ
25. มัสยิดอุสาสนอิสลาม	ต.บ่อครุ อ.ระโนด
26. มัสยิดยาบักเราะห์นะห์	ต.คลองหอยโข่ง อ.คลองหอยโข่ง

รวมจำนวนมัสยิด 26 มัสยิด

รวมจำนวนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด 52 คน

กลุ่มตัวอย่างจากมัสยิดต่างๆ ดังกล่าวประกอบด้วยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ บิห์ลัน และกรรมการมัสยิด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อิหม่าม จำนวน	24	คน
คอเต็บ จำนวน	20	คน
บิห์ลัน จำนวน	7	คน
กรรมการ จำนวน	1	คน

1.3 ไ้ะครู และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ไ้ะครู จำนวน 3 คน

ครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จำนวน 8 คน

รวมจำนวนไ้ะครูและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 11 คน

2.ผลการวิจัยการใช้กฎหมายอิสลาม ลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา พบว่า

2.1 ลักษณะการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิม ในจังหวัดสงขลา ไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นของสังคมมุสลิม ด้านการดำเนินชีวิตครอบครัวและมรดกได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยมีปัญหาในการขอความยินยอมในการสมรส การอนุญาตให้มีกรหย่าสามเศาะล้ากในวาระเดียวกัน การอนุญาตให้ผู้ขาดสติเนื่องจากความเมาและ

ความโกรธอย่างรุนแรงทำการหย่า การถือว่าผู้ที่กล่าวคำหย่าโดยไม่เจตนา เช่น การล้อเล่น การหย่าโดยมีเงื่อนไข เป็นการหย่าที่มีผลทางกฎหมาย การหย่าระหว่างสามีภรรยาหรือสามีฝ่ายเดียว โดยไม่มีการพิจารณาจากตัวแทนของสามีและภรรยา คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดหรือคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ผู้หญิงที่ถูกหย่า

2.2 การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก มีประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด รับผิดชอบร่วมกรรมการอิสลามฝ่ายประนีประนอมข้อพิพาท โดยมีโต๊ะครูและผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาศาสนาอิสลามเป็นที่ปรึกษา

ส่วนการบริหารกฎหมายอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มีอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ทำหน้าที่บริหาร โดยมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โต๊ะครูและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นที่ปรึกษา

2.3 ลักษณะการใช้กฎหมายอิสลามด้านเอกสารการจดทะเบียน

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มีการจดทะเบียนเหมือนกัน 2 ประการคือ การจดทะเบียนสมรสและทะเบียนหย่า แต่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีเอกสารเพิ่มเติมจากของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คือ แบบการฟ้องร้องต่างๆ

การจดทะเบียนหย่า ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ไม่ได้รวมถึงการกำหนดวิธีการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูหลังการหย่า และการจ่ายมุดอะฮฺ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูหลังการหย่าและการจ่าย มุดอะฮฺ ของมุสลิมในจังหวัดสงขลามีน้อยอย่างยิ่ง

2.4 ส่วนลักษณะการใช้กฎหมายอิสลามด้านการพิจารณาคดีความ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาได้ทำหน้าที่พิจารณาคดีความที่เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลาทุกกรณี โดยการพิจารณาคดีความเป็นหน้าที่คณะกรรมการฝ่ายประนีประนอมข้อพิพาท และคณะวินิจฉัยข้อชี้ขาด โดยมีโต๊ะครู อาจารย์สอนศาสนาอิสลามในมหาวิทยาลัย และครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นที่ปรึกษา

ส่วนคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มี อิหม่าม คอเต็บและบิหลั่น ทำหน้าที่พิจารณาคดีความที่เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดก โดยมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือ โต๊ะครู และครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นที่ปรึกษา

เรื่องที่พิจารณาส่วนใหญ่คือ คดีความเกี่ยวกับการปกครอง การสมรสและการหย่า ส่วนคดีความเกี่ยวกับมรดก คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่มักจะส่งเรื่องให้คณะกรรมการ การอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้พิจารณา และคณะกรรมการมัสยิดส่วนน้อยรับพิจารณาเกี่ยวกับคดีมรดก

2.6 ส่วนการใช้โดยไม่มีกฎหมายรองรับ เป็นส่วนที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ทั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด โต๊ะครูปอเนาะ และครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาในการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา

ปัญหาที่เกิดจากการไม่มีกฎหมายรองรับ ในการใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา มีดังต่อไปนี้

1. มีความไม่สะดวกในการพิจารณาคดีความ เนื่องจากตำรากฎหมายอิสลามที่มุสลิมในจังหวัดสงขลาใช้ เป็นตำรากฎหมายอิสลามที่มีเนื้อหากว้าง
2. การพิจารณาคดีความ การบริหารกฎหมาย มีรูปแบบที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความพร้อมและศักยภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการมัสยิดเป็นสำคัญ
3. ไม่สามารถใช้ประสิทธิภาพ ความรู้ความสามารถในการใช้กฎหมายอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ได้ โดยเฉพาะตำแหน่งที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญ เช่น ผู้สอบสวน ผู้พิจารณาตัดสินคดีความ ฝ่ายธุรการ เป็นต้น
4. มุสลิมบางส่วนไม่ยอมรับการตัดสินคดีความตามกฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาและคณะกรรมการมัสยิด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ปรากฏว่ากฎหมายอิสลามที่มุสลิมในจังหวัดสงขลาใช้ เป็นกฎหมายอิสลามจากตำรากฎหมายอิสลามภาษาอาหรับและภาษามาลายู ดังตารางที่ 12 - 13

กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ที่มุสลิมในจังหวัดสงขลาใช้ดังกล่าว เป็นกฎหมายจากตำรากฎหมายอิสลามที่เป็นที่ยอมรับกันในโลกมุสลิม เรียบเรียงขึ้นโดยนักกฎหมายอิสลามผู้เชี่ยวชาญในมัชฮับฮาฟีอีฮ์ มีผลงานที่โดดเด่นอย่างยิ่งในสมัยของท่านเหล่านั้น เช่น เฆาะซาลี(ศ.ศ.450 - 505) อันนะวาวิฮ์ (ศ.ศ. 631 – 676) อิบน์ศอลาห์ (ศ.ศ.577 - 643) อิบน์หะญัวร์ อัลฮัยตะมีย์ (ศ.ศ. 661 – 728) อัชชุบกีฮ์ (ศ.ศ.756 / ค.ศ.1355) อัลกอฎีบ อัชชะบีนีย์(ศ.ศ.977) อู

มัยเราะฮ์ (ฮ.ศ. 957) อัสสะบูคีย์ (ค.ศ. 1505) อัรรอหมลีย์ (ฮ.ศ.919-1004) อัลอันศอริย์ (ฮ.ศ. 826 - 926) อัลกอถญูบีย์ (ฮ.ศ.1069) (Dar el-Machreq,1992 ; al - Sa'idi,1996)

โดยที่เมาะซาลี เป็นนักปฏิรูปคนหนึ่ง Shadid(1998:179-199) เห็นว่า ท่านเป็นผู้นำทางความคิดของมุสลิม เป็นเจ้าของแนวคิดทางการศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอ่านและหะดิษ และความเข้าใจในจิตวิทยาของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ส่วน Ubadah (1996:295) เห็นว่า ท่านเป็น เชี่ยวชาญด้านวิชาการศาสนา ปรัชญา และตรรกะวิทยา เป็นผู้สอนศาสนาที่มีชื่อเสียงในกรุงแบกแดดในสมัยของท่าน

อันนะวาวีย์ เป็นนักกฎหมายอิสลามมัซฮับชาฟีอีที่มีความเชี่ยวชาญในหะดิษ อุศูลฟิคว์และกฎหมายอิสลามเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นผู้ทุ่มเทชีวิตทั้งหมดเพื่อวิชาการและการทำอิบาดะฮ์ เป็นผู้แต่งหนังสือมากมาย เช่น ชัรห์เศาะเหียะห์มุสลิม วิทยาศศอลิฮีน อัลอัชการ์ อัลมัจมูฮฺ เราฎาะฮฺตุคตอลิบีน และอื่นๆ เป็นอาจารย์ของนักวิชาการมากมาย เสียชีวิตขณะมีอายุได้เพียง 45 ปีเท่านั้น (Ubadah ,1996:296)

อิบनुศอลาห์ เป็นนักกฎหมายอิสลามและเป็นมุฟตีแห่งนครดามัสกัส (Dar el-Machreq 1992:10)

อิบनुหะญัวร์ อัลฮัยตะมีย์ เป็นนักกฎหมายอิสลามแห่งอียิปต์ (Dar el-Machreq , 1992:6)

อัชชูบคีย์ เป็นนักกฎหมายอิสลามแห่งอียิปต์และทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาแห่งซีเรีย (Dar el-Machreq ,1992:295)

อัลกอฎิบ อัชชะรีนีย์ เป็นนักกฎหมายอิสลามแห่งอียิปต์ (Dar el-Machreq ,1992:331)

ชะการียา อัลอันศอริย์ เป็นหัวหน้าผู้พิพากษาแห่งอียิปต์ ช่วงราชวงศ์กอติบาย มิงาน เขียนมากมายในด้านกฎหมายอิสลามและตัฟซีร์อัลกุรอ่าน (Dar el-Machreq ,1992: 279)

ส่วนตำราภาษามาลายู เป็นตำราที่ได้รับการยอมรับในโลกมลายู โดยผู้แต่งตำราเหล่านั้นล้วนเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงด้านกฎหมายอิสลาม เช่น ชัยค์คาวูค บินอับดุลลอฮฺ อัลฟาตอนีย์ชัยค์มุฮัมมัดนุร บินมุฮัมมัดบินอิสมาแอล ชัยค์มุฮัมมัด บินอิสมาแอลคาวูค อัลฟาตอนีย์ ชัยค์มุฮัมมัดอิรซัค อัลบันญารีย์ ชัยค์อับดุลกอเคร์ อัลมันดีลีย์

สำหรับชัยค์คาวูค อัลฟาตอนีย์ เป็นนักวิชาการอิสลามที่มีชื่อเสียงโดดเด่น ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ที่เขียนหนังสือมากที่สุดคนหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในศตวรรษที่ 19 (อับดุลสุโก ดินอะ , 2544 :6-7)

ตำราภาษามาลายูทั้งหมด เป็นตำราที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับตำราภาษาอาหรับ เนื่องจากการแปล สรุปลงและเรียบเรียงจากตำราภาษาอาหรับที่เป็นที่ยึดถือของมุฟตีในมัชฮับฮาฟีอีห์ โดยผู้แต่งตำราดังกล่าวระบุไว้อย่างชัดเจน

ชัยค์คาอูคชี้แจงว่า ท่านได้แปลและสรุปหนังสือ สุละมุลมุบตะดีย จากตำราภาษาอาหรับหลักๆที่เป็นที่ยอมรับยึดถือในมัชฮับฮาฟีอีห์ (Dawud al-Fatani ,n.d.a: 46) และระบุอย่างชัดเจนในหนังสือขณะตุคตุลลาบและนะฮฺสุรรอฆิบีน ว่า ตำราเหล่านั้น ได้แก่ มินฮฺญาตุคคอลลีบีนของอิหม่ามอันนะวะวียฺ และหนังสืออธิบายมินฮฺญาตุคคอลลีบีนที่มีชื่อเสียงหลายเล่ม เช่น คุหฺฟะฮฺของชัยค์อะหมัดบินหะญัรอัลดัยยะมะมียฺ นิฮฺยาเยตุคฺมุคฺตาฎญฺ ของชัยค์ซัหมฺสุรรอหมลียฺ มุฆนีอัลมุคฺตาฎญฺ ของชัยค์เคาะตีบซัรบีนียฺ นอกจากนี้ยังได้แก่ วะฮฺฮฺฮาญฺญ์ของชัยค์คัมยารียฺ ฟิตหฺลวะฮฺฮฺฮาญฺญ์ และหนังสืออธิบายฟิตหฺลวะฮฺฮฺฮาญฺญ์ มินฮฺจาและอิกนาศ์ของชัยค์เคาะตีบซัรบีนียฺ และหนังสืออธิบายฟิตหฺลวะฮฺฮฺฮาญฺญ์ หนังสืออธิบายอัคตะฮฺรีรของชัยค์อุลอิสลามชะกะรียา อัลอันศอรียฺ โดยเนื้อหาหลักๆและการเรียงลำดับ ได้มาจากหนังสือทั้งสองนี้ และหนังสือหาซียะฮฺซุฮฺรฺอัคตะฮฺรีรต่างๆ เช่น มะคาบิษียฺ คิฎรฺ และซัรกอวียฺ และตำราอื่นๆอีกในมัชฮับฮาฟีอีห์ (Dawud al-Fatani ,n.d.b: 5 ; Dawud al-Fatani ,n.d.c: 4 - 5)

ชัยค์มุฮัมมัดอิรซัค อันบันญารียฺ ผู้แต่งหนังสือ สะบีลุลมุสตะดีน ชี้แจงว่าหนังสือนี้ท่านได้แปลและเรียบเรียงมาจากหนังสืออธิบายมินฮฺญา ของชัยค์อุลอิสลามชะกะรียา อัลอันศอรียฺ มุฆนีอัลมุคฺตาฎญฺ ของชัยค์เคาะตีบซัรบีนียฺ คุหฺฟะฮฺ ของชัยค์อะหมัดบินหะญัรอัลดัยยะมะมียฺ นิฮฺยาเยตุคฺมุคฺตาฎญฺ ของชัยค์ซัหมฺสุรรอหมลียฺ และหนังสืออื่นๆ (Al-Banjari ,n.d.:3)

ชัยค์นูรุดดีน อัลญัยลानी ผู้แต่งหนังสือชีรอตุคฺมุสตะดีน ชี้แจงว่า หนังสือของท่านมีเนื้อหาจากมินฮฺญาตุคคอลลีบีน ของอิหม่ามอันนะวะวียฺ มินฮฺญาตุคคอลลีบีนและฟิตหฺลวะฮฺฮฺฮาญฺญ์ ของชัยค์อุลอิสลามชะกะรียา อัลอันศอรียฺ โดยให้เนื้อหาของหนังสือสอดคล้องกับหนังสือมินฮฺญาตุคคอลลีบีน ของอิหม่ามอันนะวะวียฺเป็นหลัก (Al-Jailani ,n.d.: 5)

ชัยค์มุฮัมมัด บินอิสมาแอล คาอูค อัลฟาตอนียฺ ผู้แต่งหนังสือ มัดละฮฺอุลบัดริยฺนัวะมัจญฺมะฮฺอุลนะหฺริยฺนั ระบุนว่า เนื้อหาในหนังสือของท่านทั้งหมดได้มาจากหนังสือ สรุปลงและเรียบเรียงจากตำราภาษาอาหรับที่เป็นที่ยึดถือ (Al-Fatani ,n.d.:3)

เมื่อพิจารณาคำรากฎหมายอิสลามที่มุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลาใช้ ปรากฏว่า คำรากฎกล่าวส่วนใหญ่ใช้ทัศนะของอันนะวาอีย์ ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นอัชชาฟีอีย์ที่ 2 (Al-Sharbini ,1995:7) เป็นผู้ให้ตรวจสอบให้นำนักทัศนะที่แตกต่างกันในมัซฮับชาฟีอีย์ (Al-Zuhaili,n.d.: 62) ในการวิเคราะห์นำนักของทัศนะที่แตกต่างกันในมัซฮับชาฟีอีย์ จากคำชี้แจงของผู้แต่งคำรากฎหมายอิสลามที่มุสลิมในจังหวัดสงขลาใช้ สามารถกล่าวได้ว่า คำรากฎหมายอิสลามของมุสลิมในจังหวัดสงขลา เป็นคำรากฎหมายอิสลาม ที่ผ่านการเรียบเรียง การชำระ การวิเคราะห์ และการให้นำนักทัศนะต่างๆของนักกฎหมายอิสลาม ในมัซฮับชาฟีอีย์ จากอันนะวาอีย์ โดยใช้หนังสือมินฮายุดดอลิบินเป็นแหล่งที่มาหลัก เพราะเป็นหนังสืออ้างอิงหลักของนะวาอีย์ เมื่อทัศนะของนะวาอีย์ในหนังสือต่างๆของท่าน มีความแตกต่างกัน นักกฎหมายอิสลามมัซฮับชาฟีอีย์ จะยึดถือหนังสือมินฮายุดดอลิบินเป็นหลัก (Al-Zuhaili,1984 : 62) นักกฎหมายอิสลามมากมาย เช่น อัลสะฮูคีย์ อัลบันญารีรีย์ อัลญุลานีย์ ดาอุดอัลฟาตอนีย์ และมุฮัมมัด เห็นว่า หนังสือมินฮายุดดอลิบิน เป็นหนังสืออ้างอิงหลักในมัซฮับชาฟีอีย์ (al- Sayuti ,1995:3 ; Al-Banjari,n.d.:3 ; Al-Jailani,n.d.:5 ; Dawud al-Fatani,n.d.b.: 5 ; Muhammad,1351A.H.:3)

นอกจากคำรากฎหมายอิสลามมัซฮับชาฟีอีย์แล้ว ยังใช้กฎหมายอิสลามตามทัศนะของนักปฏิรูปมุสลิม เช่น นักปฏิรูปกฎหมายอิสลาม ได้แก่ อิบน์ตุย์มียะฮ์ อัสซอนอานีย์ อัชเชากานีย์ รวมทั้งนักวิชาการอิสลามยุคใหม่ที่ใช้แนวทางของนักปฏิรูปกฎหมายอิสลาม เช่น มะห์มูด ซัลตุต หาระนัยน์ มัคลูฟ ซัยยิด ซาบิก และนักวิชาการอิสลามยุคปัจจุบัน เช่น ยูซุฟ อัลกอฎอวีย์ วะฮฺบะฮ์ อัชชูฮัยดีย์ และยังใช้แนวคิดของนักปฏิรูปกฎหมายอิสลามยุคใหม่ เช่น สัยยิด ซาบิก และท่านอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ที่มุสลิมในจังหวัดสงขลาใช้ มีอุปสรรคเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ในกรณีปลีกย่อยบางประการ คือ เรื่องการขอความยินยอมในการสมรส การอนุญาตให้มีการหย่าสามเตาะล้าในคราวเดียวกัน การอนุญาตให้ผู้ขาดสติเนื่องจากความเมาและความโกรธอย่างรุนแรง ทำการหย่า การถือว่าผู้ที่กล่าวคำหย่าโดยไม่เจตนา เช่น การล้อเล่น การหย่าโดยมิเจือใจ เป็นการหย่าที่มีผลทางกฎหมาย การหย่าโดยลำพังระหว่างสามีภรรยาโดยไม่มีการพิจารณาจากผู้เกี่ยวข้อง และการจ่ายค่าเลี้ยงดูแก่ผู้หญิงที่ถูกหย่า

เนื่องจากการที่มุสลิมในจังหวัดสงขลา มีแนวคิดที่แตกต่างกันในบางประเด็นเป็น 2 แนวคิดคือ

1. แนวคิดคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ในจังหวัดสงขลา ไต่ครุ และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนน้อย

2. แนวคิดครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่

แนวคิดดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากตำรากฎหมายอิสลามที่ศึกษา โดยที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในจังหวัดสงขลา ไต่ครุ และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนน้อย ใช้ตำรากฎหมายอิสลามของนักกฎหมายอิสลามมัชฮับชาฟีอีห์ เช่น เมาะซาลิ อิบนูศอลาห์ อันนะวะวีย์ อัซซุบกี๊ ชะกาเรีย อัลอันศอริ๊ อรรอมลี๊ อัลเคาะฎิบ อัซซารี๊

ส่วนครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ ใช้ตำรากฎหมายอิสลามของนักกฎหมายอิสลามในยุคตาบิอิตดาบิอิน นักตัฟซีร์อัลกุรอาน นักหะเคีย นักปฏิรูปกฎหมายอิสลาม นักวิชาการอิสลามปัจจุบันที่ใช้นโยบายของนักปฏิรูปกฎหมายอิสลาม

นักกฎหมายอิสลามในยุคตาบิอิตดาบิอิน ได้แก่ อัชชาฟีอี๊ (ฮ.ศ.150-204) และ อะหมัด อิบนิ หัมบัล (ฮ.ศ.164-241) เป็นนักกฎหมายอิสลามผู้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของโลกมุสลิมตลอดระยะเวลาจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

นักตัฟซีร์อัลกุรอาน ได้แก่ ฟิรฎุคีนอรรอซี๊ (ฮ.ศ.544 - 606) เป็นทั้งนักตัฟซีร์อัลกุรอาน นักปรัชญา นักตรรกวิทยาผู้มีความรู้กว้างขวาง (Dar el-Mashreq, 1992 : 259) และอัลกุฎูบีย (ฮ.ศ. 671)

นักหะเคีย ได้แก่ อันนะวะวีย์ (ฮ.ศ. 631 - 676) และอัลอัศกอลานี๊ (ฮ.ศ. 773 - 852) ผู้เป็นนักหะเคียและนักประวัติศาสตร์ระดับแนวหน้า (Dar el-Mashreq, 1992 : 6)

นักปฏิรูปกฎหมายอิสลาม ได้แก่ อิบนุดัยมียะฮ์ (ฮ.ศ. 661 - 728) ท่านเป็นผู้ริเริ่มการปฏิรูปกฎหมายอิสลาม อัศซอนอานี๊ (ฮ.ศ. 773 - 852) อัชเชากานี๊ (ฮ.ศ. 1173 - 1250)

นักวิชาการอิสลามยุคใหม่ที่ใช้นโยบายของนักปฏิรูปกฎหมายอิสลาม เช่น มะห์มูด ซัลสุต (ค.ศ.1893 - 1963) หะสะนัยน์ มัคลูฟ (ค.ศ.1890 - 1990) ซัยยิด ซาบิก (ค.ศ.1915 - 2000) หะสัน อัลบันนา เห็นว่า ซัยยิด ซาบิกเป็นนักกฎหมายอิสลามที่ยึดมั่นในสุนนะฮ์ของท่านศาสดามุฮัมมัด ศอลัลลอลูฮะลัยฮะสลัลัม สมควรยึดถือคำราชของท่านเป็นหลักปฏิบัติ (Al-Banna, Qouted in Sabiq, 1995: 5 - 6) มุฮัมมัด ลัยยิด ดอนคอวิ๊ เห็นว่า ลัยยิด ซาบิกเป็นนักกฎหมายอิสลามแห่งยุค เป็นบรมครูแห่งนักกฎหมายอิสลามยุคใหม่ เป็นผู้สร้างความเรียบง่ายแก่กฎหมายอิสลาม (Maliji, 2000: 44) ชุฟฟ์ อัลกอฎอวีย์ ผู้เป็นนักกฎหมายอิสลามผู้เจริญรอยตามนักปฏิรูปกฎหมายอิสลาม เป็นหนึ่งจากเสาหลักแห่งนักวิชาการอิสลามยุคปัจจุบัน ค่อด้านการลอกเลียนแบบ ให้หวนกลับคืนสู่อัลกุรอาน สุนนะฮ์ที่ถูกต้องและความเห็นของเหล่า

เศาะหะบะฮฺ ให้นำส่วนคิของทุกสำนักกฎหมายอิสลามมาใช้โดยไม่ยึดติดกับสำนักใด ๆ เป็นการเฉพาะ แต่ให้ยึดถือน้ำหนักของหลักฐานเป็นสำคัญ (Al-Qardhawi ,1993: 70 – 72)

เมื่อพิจารณายุคสมัยที่ตำรากฎหมายอิสลามที่มุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลาใช้ ดังตารางที่ 10 ปรากฏว่าทั้งหมดอยู่ในช่วง ฮิจญ์เราะฮ์ศักราช ศตวรรษที่ 5 – 10 / คริสตศตวรรษที่ 12 –16

ดังนั้น เมื่อพิจารณาช่วงเวลาตำรากฎหมายอิสลามที่มุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลา โดยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด โต๊ะครูและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนน้อยใช้ โดยไม่พิจารณาเนื้อหากฎหมาย และสถานภาพทางวิชาการรายบุคคลของนักกฎหมายอิสลามผู้แต่งตำราดังกล่าวข้างต้น ปรากฏว่าตำราทั้งหมดเป็นตำราที่ถูกแต่งขึ้นในยุคที่ 4 ซึ่งเป็นยุคแห่งการลอกเลียนแบบ ดังนั้น แนวคิดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในจังหวัดสงขลา โต๊ะครูและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนน้อย ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของนักปฏิรูปกฎหมายอิสลามทั่วไป เช่น อิบน์ญะดีมียะฮ์ และศิษย์ของท่านคือ อิบน์ญะดีมียะฮ์ อับดุลมุฮัมมัด บุตรอับดุลวะฮ์ฮาบ แห่งแคว้นหิญาซ อัชเชกาฟีญ์ ญะมาลุดดีน อัลอัฟหนอนีย์ หะสัน อัลบันนา ญุฟ อัลกอรวีญ์ และท่านอื่นๆ

โดยที่มุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่ใช้เฉพาะตำรากฎหมายอิสลามมัชฮับฮาฟีธิยะ เนื่องจากมีความเห็นว่า จะต้องถือปฏิบัติมัชฮับใดที่แน่นอน ในขณะที่ครูสอนศาสนาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไม่เห็นเช่นนั้น ความเห็นของมุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลาเช่นนี้จึงไม่สอดคล้องกับแนวคิดของนักปฏิรูปกฎหมายอิสลาม

จากอุปสรรคเกี่ยวกับทัศนคติในการยึดถือกฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ในประเด็นปลีกย่อย คือ เรื่องขอความยินยอมในการสมรส การอนุญาตให้มีการหย่าสามเตาะลักในคราวเดียวกัน การอนุญาตให้ผู้ขาดสติเนื่องจากความเมาและความโกรธอย่างรุนแรง ทำการหย่า การถือว่าผู้ที่กล่าวคำหย่าโดยไม่เจตนา เช่น การล้อเล่น การหย่าอย่างมีเงื่อนไข เป็นการหย่าที่มีผลทางกฎหมาย การหย่าโดยลำพังระหว่างสามีภรรยาโดยไม่มีการพิจารณาจากผู้เกี่ยวข้อง และการจ่ายค่าเลี้ยงดูแก่ผู้หญิงที่ถูกหย่า

กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ที่มุสลิมในจังหวัดสงขลาใช้ในกรณีดังกล่าว จะสะท้อนถึงเป้าหมายของกฎหมายอิสลามที่เป็นความเมตตาของอัลลอฮ์ ที่มีต่อมวลมนุษย์ เป็นการสร้างสรรค์สังคมอันสงบสุข เต็มไปด้วยความเอื้ออาทรและความเป็นธรรม และการส่งเสริมสิ่งที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และการห้ามสิ่งใด ๆ ที่เป็นอันตรายสำหรับมนุษย์เช่นกัน ผู้วิจัยจะอภิปรายทัศนคติทางกฎหมายอิสลามที่มุสลิมในจังหวัดสงขลายึดถือ ตาม

เป้าหมายของกฎหมายอิสลามดังกล่าว และอภิปรายผลการวิจัยตามการโต้แย้งของนักกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับหลักฐานและเหตุผลทางวิชาการของทัศนะทางกฎหมายอิสลามในประเด็นดังกล่าว ซึ่งในการโต้แย้งด้วยหลักฐานและเหตุผลทางวิชาการดังกล่าว จะปรากฏทัศนะทางกฎหมายอิสลามที่มีหลักฐานที่มีน้ำหนักมาก สอดคล้องกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ในฐานะแหล่งที่มาหลักของกฎหมายอิสลามที่สุด และในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามที่ทุกๆ มัชฮับเห็นพ้องต้องกัน และได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากนักคิด นักวิชาการ และทัศนะที่มีน้ำหนักและเหตุผลอ่อนกว่า เพื่อประกอบการพิจารณาการยึดถือปฏิบัติทัศนะทางกฎหมายอิสลามของมุสลิมในจังหวัดสงขลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การขอความยินยอมจากหญิงที่จะสมรส

กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกบางประการ ที่มุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลาใช้ ไม่สามารถแก้ปัญหาการที่มุสลิมบางส่วนไม่ขอความยินยอมต่อผู้หญิงที่จะสมรส โดยมุสลิมในจังหวัดสงขลาถือทัศนะทางกฎหมายอิสลามที่อนุญาตให้วะลีย์มุัจบีร์ สามารถบังคับบุตรสาวหรือหลานสาวที่ยังเป็นโสดให้ทำการสมรสได้ หากชายคู่สมรสมีคุณลักษณะครบตามเงื่อนไข

การสมรสรูปแบบนี้ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ใต้ครูและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนน้อย เห็นว่าเป็นการสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายอิสลาม ในขณะที่ครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นการสมรสที่ไม่ถูกต้อง

ทัศนะที่เห็นว่าเป็นการสมรสที่ถูกต้องมีหลักฐานดังต่อไปนี้

1. หะดีษอิบนุอับบาส

عن ابن عباس أن النبي صلى الله عليه وسلم قال الثيب أحق بنفسها من وليها
والبكر تستأمر وإذنها سكوتها

จากอิบนุอับบาส รายงานว่า ท่านนบี ศอลลัลลอฮูอะลัยฮิวะสัลลัม กล่าวว่า หญิงหม้ายมีสิทธิในตัวเองยิ่งไปกว่าวะลีย์ของนาง และหญิงโสดนั้นให้ขออนุญาตจากนาง และการอนุญาตของนางคือการนิ่งเฉยของนาง

บันทึกโดย มุสลิม เลขที่ 3477 กิตาบายการสมรส บายการยินยอมของหญิงม้ายโดยการพูด หญิงโสดโดยการนิ่ง (Muslim, 1998 : 596)

หะดีษดังกล่าว ได้แบ่งผู้หญิงออกเป็นสองประเภท คือหญิงโสดและหญิงม่าย โดยหะดีษกำหนดให้หญิงม่ายเป็นเจ้าของสิทธิในการทำการสมรส ส่วนหญิงโสดทั้งที่บรรลุนิติภาวะและยังไม่บรรลุนิติภาวะ กำหนดให้มีการขอความยินยอมเท่านั้น ไม่ใช่เป็นเจ้าของสิทธิ

โดยฝ่ายที่เห็นว่าอะลีย์มูจิบีร์ มีสิทธิในการสมรสหญิงในปกครอง โดยไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมจากนาง ให้ความหมายหะดีษนี้ว่า การขอความยินยอมจากหญิงม่ายเป็นวาญิบ และการขอความยินยอมจากหญิงโสดเป็นสุนนะฮ์

ฝ่ายที่ยึดถือทัศนะนี้ เห็นว่าการให้อะลีย์มูจิบีร์มีสิทธิทำการสมรสผู้หญิงในความปกครองกับผู้ชายที่มีเงื่อนไขตามกฎหมายอิสลาม โดยที่ผู้หญิงไม่ยินยอม เป็นความหมายตรงกันข้าม (มัพฮุมมุกอลาฟะฮฺ) ของหะดีษนี้ เนื่องจากความหมายของหะดีษคือ หญิงม่ายมีสิทธิในตัวเองมากกว่าอะลีย์ เพราะฉะนั้น ในกรณีของหญิงโสด ผู้ปกครองต้องมีสิทธิในตัวเองมากกว่าตัวเอง (Al-Asqalani, 1987: 67)

เหตุผลนี้ถูกโต้แย้งว่า น้ำหนักของความหมายตรงกันข้าม (มัพฮุมมุกอลาฟะฮฺ) อ่อนกว่าน้ำหนักความหมายตามตัวอักษรของหะดีษ และถ้าหากว่ายึดถือความหมายตรงข้าม อะลีย์อื่นจากอะลีย์มูจิบีร์ย่อมมีสิทธิในตัวเองมากกว่าด้วย (Al-San'ani, 1994 : 178) เมื่อความหมายตามตัวอักษรและความหมายตรงกันข้ามไม่สอดคล้องกัน ตามหลักการอุชูลุลฟิกฮฺแล้ว ความหมายตามตัวอักษรมีน้ำหนักมากกว่า (อิสมาแอ ฮาลี ,2540:39-40)

ที่กล่าวมานี้เป็นทัศนะของมาลิก ซาฟิอีย์ อะหมัด อิบน์ฮุบัลลัยลา และอิสฮาก ซึ่งเป็นทัศนะที่มุสลิมในจังหวัดสงขลายึดถือ

ในขณะที่นักกฎหมายอิสลามอีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ อับูหะนีฟะฮฺ อับฮะริรีย์ อับฮูร เห็นว่า ไม่อนุญาตให้อะลีย์มูจิบีร์สมรสหญิงโสด โดยที่นางไม่ยินยอม เพราะหลักฐานและเหตุผลดังต่อไปนี้

1. หะดีษอับนูอับบาซ

عن ابن عباس أن النبي صلى الله عليه وسلم قال النبي أحق بنفسها من وليها والبكر تستأمر وإذنها سكوتها

อับนูอับบาซรายงานจากท่านนบี ศอลลัลลอฮูออลัยฮิวะสัลลัม ว่า ท่านกล่าวว่า หญิงม่ายมีสิทธิในตัวเองยิ่งไปกว่าอะลีย์ของนาง และหญิงโสดนั้นให้ขออนุญาตจากนาง และการอนุญาตของนางคือการนิ่งเฉยของนาง

บันทึกโดยโคย โมุสลิม เลขที่ 3477 กิตาบการสมรส บาบการยินยอมของหญิงม่าย
โดยการพูด หญิงโสดโดยการนิ่ง (Muslim, 1998 : 596)

2. หะดีษกอนสาว์

عن خنساء بنت خدام الأنصارية أن أباهَا زوجها وهي ثيب فكرهت ذلك فأنت رسول
الله صلى الله عليه وسلم فرد نكاحه

จากกอนสาว์ บินดิคิตามอัลอันศอริยะฮฺ รายงานว่า บิดาของนางทำการสมรสให้นาง
โดยที่นางเป็นม่าย และนางไม่พอใจต่อการสมรสดังกล่าว นางจึงไปหาท่านรซูลุลลอฮฺ สอด
ถัดลลอฮฺอะลัยฮิอะสลัม ท่านได้ยกเลิกการสมรสนั้น

บันทึกโดย อับูดาวูด เลขหะดีษ 2101 กิตาบการสมรส บาบหญิงม่าย (Abu Daud,
n.d. : 233) อัลบานีย์ เห็นว่าเป็นหะดีษเศาะฮิหฺ บันทึกโดย มาลิก 2/ 535/ 25 บุคคอรีย์ 3/430
ดารีมี 2/139 อิบนุมาญะฮฺ 1873 บัยหะกี 7/119 อะหมัด 6/328 (Al-Albani, 1985a : 229)

3. หะดีษอิบนิอับบาส

عن ابن عباس أن رسول الله صلى الله عليه وسلم رد نكاح بكر وثيب
أنكحها أبوها كارهتين

จากท่านอิบนิอับบาส รายงานว่า ท่านรอซูลุลลอฮฺ สอดถัดลลอฮฺอะลัยฮิอะสลัม
ยกเลิกการสมรสของหญิงโสดและหญิงม่ายที่ บิดาของนางทำการสมรสนาง โดยไม่เต็มใจ

บันทึกโดย อัลดาร์กูตนิย์ เลขหะดีษ 53 กิตาบการสมรส (Al-Dar Qutni ,1966 : 234
)อัลบัยฮะกี เลขหะดีษ 13449 บาบ ไม่มีมีการการสมรสนอกจากด้วยวะถิยะ (Al-Baihaqi , 1994
:117)

การที่หะดีษได้แบ่งแยกระหว่างหญิงม่ายกับหญิงโสดนั้น มิได้หมายความว่า หญิง
โสดกับหญิงม่ายมีบทบัญญัติ(หุกุม)ที่แตกต่างกัน แต่การแบ่งแยกระหว่างทั้งสองนั้นมีเฉพาะใน
เรื่องวิธีการขออนุญาตเท่านั้น

ดังนั้นการสมรสของหญิงม่ายและหญิงโสดที่บรรลุนิติภาวะแล้ว โดยไม่ได้มีการรับ
ความยินยอมจากนาง จึงมีผลไม่แตกต่างกัน คือการสมรสของหญิงม่ายเป็นโมฆะ สำหรับหญิง
โสดนั้น ให้สิทธิแก่นางที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ หากยอมรับก็มีผลสมบูรณ์ แต่หากปฏิเสธก็ถือว่าเป็น
โมฆะดังหะดีษต่อไปนี้

عن ابن عباس أن جارية بكرا أنت النبي صلى الله عليه وسلم فذكرت أن أباه زوجها وهي كارهة فخيرها النبي صلى الله عليه وسلم

จากท่านอิบนุอับบาส กล่าวว่า มีหญิงโสเภณีนึงมาหาท่านรสุลุลลอฮฺ สอดลัดลอฮฺ อลัยฮิวะสัลลัม แล้วกล่าวว่า บิดาของนางทำการสมรสนางกับสามีโดยที่นางไม่เต็มใจ ท่าน รสุลุลลอฮฺ สอดลัดลอฮฺ อลัยฮิวะสัลลัม จึงให้นางตัดสินใจเลือกเอง

บันทึกโดย อับูดาวูด เลขหะดีษ 2096 ก็ตามการสมรส บาบหญิงโสเภณีที่บิดาสมรส โดยนางไม่ยินยอม (Abu Daud , n.d.: 248)

อัลบัยฮะกี๊ ได้แย้งหะดีษประเภทนี้ว่า ถ้าหากว่ามีหะดีษที่บ่งบอกเช่นนั้นจริงๆ ก็มีความหมายว่า เป็นการให้หญิงโสเภณีสมรสกับผู้ที่ไม่เหมาะสมกับนาง และอัลอัศกอธานีย์เห็นว่า เป็นคำตอบที่เป็นที่ยึดถือได้ดีที่สุด เนื่องจากเป็นกรณีเฉพาะ ไม่สามารถใช้กับกรณีอื่นๆ ได้ (Al-Asqalani ,1987: 67)

อัศสอนอานีย์ (1994 :179) ได้แย้งว่า ทักษะของอัลบัยฮะกี๊และอัลอัศกอธานีย์ ไม่มีหลักฐานยืนยัน หากเป็นเช่นนั้นจริงๆ ผู้หญิงคนนั้นย่อมระบุไว้ ยิ่งไปกว่านั้น นางยังกล่าวว่า บิดาของนางทำการสมรสนางกับสามีโดยที่นางไม่เต็มใจ บ่งบอกว่าความไม่เต็มใจต่างหากที่เป็นเหตุผลให้นางเลือกได้

ยูซุฟ อัลกออรฎอวีย์ (1993 :335) เห็นพ้องกับทักษะนี้ โดยเห็นว่า บิดาไม่มีสิทธิบังคับบุตรที่บรรณูติภาวะแล้วให้สมรสกับบุคคลที่นางไม่เต็มใจ บิดาจะต้องให้สิทธิแก่นางในการเลือกคู่ครองที่นางพอใจ หากเป็นหญิงม่ายจะต้องให้นางเปล่งวาจาแสดงความยินยอมให้ชัดเจน ในกรณีของหญิงโสเภณีที่มีความอาย การเจียบของนางถือเป็นการให้ความยินยอมแล้ว แต่ถ้านางบอกว่า ไม่ บิดาไม่มีสิทธิบังคับนางได้

ดังนั้น ถึงแม้ว่ามุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลามีความเห็นว่าการขอความยินยอมจากหญิงโสเภณีเป็นสุนนะฮฺ แต่เนื่องจากการยึดถือทักษะมัชฮับฮาฟิอีย์ที่ให้อำนาจแก่วะลียมุจบีร์ทำการสมรสหญิงในปกครองได้ จึงไม่ปรากฏว่ามุสลิมในจังหวัดสงขลา เปิดโอกาสให้ผู้หญิงที่ไม่ยินยอมในการสมรสฟ้องร้องต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อยืนยันสิทธิในการเลือกคู่สมรส ดังที่ปรากฏในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด สอดลัดลอฮฺ อลัยฮิวะสัลลัม ในหะดีษดังกล่าวข้างต้น

การหย่าสามเตาะด้ากในวาระเดียวกัน

นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ เช่น อнуหะนีฟะฮฺและมาลิก เห็นว่าว่าการหย่าสาม เคาะลักในวาระเดียวกัน หรือต่างวาระแต่อยู่ในอิคคะฮฺเดียวกันเป็นบิคอะฮฺและหะรอม แต่ บางส่วน เช่น อัชชาฟีอีย์ และอะหฺมัด เห็นว่าอนุญาต

ทัศนะที่เห็นว่าหะรอมอาศัยหลักฐานจากหะดีษรายงานโดยมะหฺมุด บินละบีดว่า

محمود بن لبيد قال أخبر رسول الله صلى الله عليه وسلم عن رجل طلق امرأته ثلاث تطليقات جميعا فقام غضبانا ثم قال أيلعب بكتاب الله وأنا بين أظهركم حتى قام رجل وقال يا رسول الله ألا أقتله

มะหฺมุด บินละบีด รายงานว่า เขาบอกท่านรศูลุลลอฮฺ ศอลลัลลอฮูอลัยฮิอะฮฺลัลลัม ถึงชายคนหนึ่งที่ย่ำกรรยาของเขาสามครั้งในวาระเดียวกัน ท่านยืนขึ้นอย่างเกรี้ยวกราด กล่าว ว่า คัมภีร์ของอัลลอฮฺ ตะอาลา ถูกล้อเล่น ทั้งๆที่ฉันยังมีชีวิตอยู่ในหมู่พวกท่านหรือ ? จนชายคน หนึ่งยืนขึ้นแล้วกล่าวว่า โอ้ท่านรศูลุลลอฮฺ ให้ฉันฆ่าเขาดีไหม ?

บันทึกโดย อันนะสาอีย์ เลขที่ 3401 กิตาบการหย่า บาบสามรวมกันและผลร้ายของ มัน Al-Nasa-I,1986 :142)

อีกทั้งการหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันเป็นการปิดกั้นโอกาสปรองดอง หรือทบทวน ข้อคิดพลาด เพราะอัลลอฮฺ ตะอาลา บัญญัติให้มีการหย่าสามครั้ง เพื่อให้โอกาสแก่สามีภรรยาได้ มีเวลาในการพิจารณาและตัดสินใจในการจัดการกับชีวิตคู่ของตนอย่างรอบคอบที่สุด

ถึงแม้้นักกฎหมายอิสลามจะเห็นว่า การหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันเป็นสิ่งต้องห้าม (หะรอม) แต่มีความขัดแย้งกันว่า การหย่าดังกล่าวมีผลหรือไม่ อย่างไร

นักกฎหมายส่วนใหญ่ ได้แก่ เสาะหาบะฮฺมากมาย ตาบีอินส่วนใหญ่ และอิหม่ามทั้ง สี่ เห็นว่ามีผล

แต่นักกฎหมายอิสลามอีกบางส่วน ได้แก่ อิบนุคัยมียะฮฺ อิบนุกัยอิม อัชเชากานีฮฺ อัลศอนอานีฮฺ อะญอฮฺ ฆอวุส อลีฮฺ บินอบิตอลิบ อิบนุมนัศอูด อับดุลเราะหฺมาน บินเอาฟี และ ชุบัยร์ บินเอาวาม เห็นว่าไม่มีผล (Sabiq,1995:410-411)

นักกฎหมายส่วนใหญ่ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันในรายละเอียด โดยบางส่วนเห็นว่า มีผลเป็นสามครั้ง อีกบางส่วนเห็นว่ามีผลเป็นหนึ่งครั้ง แต่อีกบางส่วนเห็นว่า ในกรณีที่ได้ร่วม ประเวณีแล้วถือว่าการหย่าสามครั้ง หากไม่เคยร่วมประเวณีถือว่าการหย่าหนึ่งครั้ง ส่วน มุสลิมนในจังหวัดสงขลาถือทัศนะของอิหม่ามชาฟีอีย์ที่เห็นว่า เป็นการหย่าที่มีผลเป็นสามครั้ง

ฝ่ายที่มีทัศนะว่าการหย่าดังกล่าวมีผลเป็นสามครั้งอาศัยหลักฐานดังต่อไปนี้

1.อัลลอฮฺ ตะอาลา กล่าวว่า

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ^{٢٢٥}

หากเขาหย่านาง นางจะไม่ใช่คนที่อนุมัติแก่เขาอีกต่อไป จนกว่านางจะสมรสกับสามี
อื่นจากเขา (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 230)

และกล่าวว่า لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ الْبَيِّنَاتِ

ไม่เป็นบาปแก่พวกท่านในการหย่าผู้หญิง (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 236)

และกล่าวว่า

وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً

หากพวกท่านหย่าพวกนาง ก่อนที่จะสัมผัสกับพวกนาง ในขณะที่พวกท่านกำหนด
ค่าสินสอดของพวกนางแล้ว (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 237)

โองการต่าง ๆ ดังกล่าว มีนัยว่า การหย่าหนึ่งครั้ง สองครั้ง หรือสามครั้ง เป็นการ
หย่าที่ถูกต้อง เนื่องจากมิได้ให้ความแตกต่างระหว่างการหย่ารูปแบบต่างๆดังกล่าว (Al-Shaukani
,n.d.:231)

การอ้างหลักฐานนี้ถูกแย้งว่า โองการดังกล่าวเป็นโองการที่มีความหมายรวมๆ ซึ่งจะ
มีหะดีษบางบทที่มีความหมายว่าไม่อนุญาตให้หย่ามากกว่าหนึ่งครั้ง มาอธิบายขอบข่ายความ
หมายนี้ (Al-Shaukani ,n.d.:231)

2. อัลลอฮฺ ตะอาลา กล่าวว่า

أَلْطَلَّقُ مَرَّتَيْنِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ^{٢٢٩}

การหย่ามีสองครั้ง ดังนั้นให้ยึดไว้ด้วยดี หรือละไปด้วยดี (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 229)

อัลอัศกอลานีย์ เห็นว่า อัลบะกอรีชี้ให้เห็นว่า ผู้อนุญาตให้หย่าสามครั้งในวาระเดียวกัน
กัน ใช้โองการนี้เป็นหลักฐานยืนยันทัศนะ (Al-Asqalani , 1987 : 278-279)

3. หะดีษสะหัล บินสะดฺ อัศสาอิตีย์

قال سهل فتلاعنا وأنا مع الناس عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما فرغا قال عويمر كذبت عليها يا رسول الله إن أمسكتها فطلقها ثلاثا قبل أن يأمره رسول الله صلى الله عليه وسلم

ความว่า سهل กล่าวว่า เมื่อทั้งสองทำการถืออานแล้ว ฉันอยู่กับคนอื่นๆ ที่ทำนรสูถูกลอยฮู ฮอลลัดลอสฮูอะลัษฮิวะสัลดัม เมื่อทั้งสองเสร็จสิ้นการถืออาน อูวัยมिरกล่าวว่า หากฉันเอานางไว้ก็แสดงว่าฉันใส่ร้ายนาง เขาจึงหย่านางสามเตาะล้าก ก่อนที่ฉันนรสูถูกลอยฮู ฮอลลัดลอสฮูอะลัษฮิวะสัลดัม จะตั้งเขา

บันทึกโดยบุคคอรีย เลขหะดิส 5259กิตามเตาะล้าก บาบผู้อนุญาตให้หย่าสามเตาะล้าก (Al-Bukhari,1998 : 1040)

عن سهل بن سعد الساعدي قال لما لعن عويمر أخو بني العجلان امرأته قال يا رسول الله ظلمتها إن أمسكتها هي الطلاق وهي الطلاق وهي الطلاق

จาก سهل บินสะดัด อัศสาอิดีย กล่าวว่า เมื่อพี่ชายบะนีอัจลัน ได้ทำการถืออานภรรยาแล้ว ก็กล่าวว่า ใ้ทำนรสูถูกลอยฮู หากฉันยังคงยึดนางเอาไว้ก็เป็นการทำร้ายนางเปล่าๆ นางถูกหย่าแล้ว นางถูกหย่าแล้ว นางถูกหย่าแล้ว

บันทึกโดย อะหมัด เลขหะดิส 22882 (Markaz al- Turath li Abhath al Hasib al ali , 1997)อัลบานีย์เห็นว่า เป็นหะดิสเศาะฮิหฺ (Al-Albani,1985b : 184)

หะดิสนี้มีความว่า การหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันมีผลเป็นสามครั้ง และเป็นการหย่าแบบบาอิน เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อหน้าทำนรสูถูกลอยฮู ฮอลลัดลอสฮูอะลัษฮิวะสัลดัม และท่านก็รับรอง

แต่การใช้หะดิสนี้เป็นหลักฐานถูกโต้แย้งว่า การที่ทำนรสูถูกลอยฮู ฮอลลัดลอสฮูอะลัษฮิวะสัลดัม ไม่ปฏิเสธการกระทำของอูวัยมिर ไม่ถือว่าเป็นการรับรองการกระทำนั้น เนื่องจากความเป็นสามีภรรยาสิ้นสุดลงขณะทำการถืออานแล้ว การหย่าของสามีหลังจากนั้นจึงไม่มีผลแต่ประการใด (Al-Shaukani ,n.d.:228)

4. หะดิสอิบนุอุมัร

عن الحسن قال نا عبد الله بن عمر أنه طلق امرأته تطليقة وهي حائض ثم أراد أن يتبعها بتطليقتين أخرأوين عند القرنين فبلغ ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا ابن عمر ما هكذا أمرك الله إنك قد أخطأت السنة والسنة أن تستقبل الطهر فيطلق لكل قروء قال فأمرني رسول الله صلى الله عليه وسلم فراجعتها ثم قال إذا هي طهرت فطلق عند ذلك أو أمسك

فقلت يا رسول الله رأيت لو أني طلقها ثلاثا أكان يحل لي أن أراجعها قال لا كانت تبين منك وتكون معصية

จากอัลหะสัน เขากล่าวว่า อับดุลลอฮฺ บินอุมร์ ได้หย่าภรรยาของเขาหนึ่งครั้งขณะที่นางหลังโลหิตระดู แล้วต้องการที่จะหย่าอีกสองครั้งในขณะที่โลหิตระดูหลังอีกสองครั้งต่อไป เมื่อข่าวนี้อันถึงไปยังท่านรสูลุลลอฮฺ ศอลลัลลอฮูออลัยฮิวะสลัลัม ท่านกล่าวว่า อิบน์อุมร์เอ๋ย อัลลอฮฺ ตะอาลา ไม่ได้บัญญัติให้ท่านปฏิบัติเช่นนี้ ท่านทำผิดวิธี วิธีก็คือท่านจะต้องให้นางปลอดจากโลหิตระดู แล้วท่านจงหย่าในทุกๆรอบ ท่านเล่าว่า ท่านรสูลุลลอฮฺ ศอลลัลลอฮูออลัยฮิวะสลัลัม จึงใช้ให้ฉันคิดกับนาง ฉันจึงคิด แล้วท่านรสูลุลลอฮฺ กล่าวว่า เมื่อนางปลอดจากโลหิตระดูแล้ว ก็จงหย่าในช่วงนั้น หรืออยู่กับนางต่อไป ฉันกล่าวว่า โอ้ท่านรสูลุลลอฮฺ หากฉันหย่านางสามครั้ง อนุญาตให้ฉันคิดกับนางหรือไม่? ท่านกล่าวว่า ไม่อนุญาต นางหมดพันธะกับท่านและเป็นการฝ่าฝืน

บันทึกโดย อัศคาร์กูตนี เลขหะดีษ 84 ก็ตามการหย่า (Al-dar Qutni, 1966 : 31)

การอ้างอิงหะดีษนี้ถูกโต้แย้งว่า ในสายรายงานหะดีษนี้มีอะตอญ์ อัลคอรอซานีย์ ซึ่งเป็นผู้รายงานคนหนึ่งที่น่ากวีวิจารณ์หะดีษมีความเห็นแตกต่างกัน โดยอัศคาร์กูตนีเห็นว่าเป็นผู้ที่เชื่อถือได้ อันนะซาอีย์และอบูฮาติมเห็นว่าพอใช้ ส่วนสะอีด บินมุสอัยบเห็นว่าเป็นคนโกหก อัลบุคอรีเห็นว่า ในหมู่ผู้ที่มาลิกใช้เป็นสายรายงาน ใช้ได้ทุกคนนอกจากเขา อิบน์ฮิบบานเห็นว่า เขาเป็นคนคิดคนหนึ่งแต่มักหลงลืมและชอบคาดเดา ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้การใช้หะดีษนี้อ้างอิงตกไป (Al-Shaukani ,n.d.:228)

ส่วนผู้ที่เห็นว่าการหย่าสามเดาะลาในวาระเดียวกันมีผลเป็นการหย่าหนึ่งครั้ง อาศัยหลักฐานดังต่อไปนี้

1. หะดีษอิบนุอับบาส

عن ابن عباس قال كان الطلاق على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم وأبي بكر وسنتين من خلافة عمر طلاق الثلاث واحدة فقال عمر بن الخطاب إن الناس قد استعجلوا في أمر قد كانت لهم فيه أناة فلو أمضيناه عليهم فأمضاه عليهم

จากท่านอิบนุอับบาส ท่านกล่าวว่า การหย่าในสมัยของท่านรสูลุลลอฮฺ ศอลลัลลอฮูออลัยฮิวะสลัลัม อิบน์อุมร์ และสองปีแรกของสมัยอุมร์เป็นคอลลีฟะฮฺ ถือว่าการหย่าสามครั้งมีผลเป็นการหย่าครั้งเดียว อุมร์ บินคอตตอบ จึงปรารภว่า “ ผู้คนเร่งรีบในสิ่งที่อัลลอฮฺให้โอกาสแก่เขา เราจะให้เขาเช่นนั้นเลย ” แล้วท่านจึงให้พวกเขาใช้เช่นนั้น

บันทึกโดยมุสลิม เลขหะดีษ 3673 กิตาบการหย่า บาบการหย่าสามครั้ง

(Muslim, 1998:630)

ชะการียา อัศสาอีย์ อัซซาฟิอีย์ และอิสหาก บินรอฮะวะอีย์ ได้แย้งการใช้หะดีษนี้ว่า หะดีษนี้เป็นการพูดถึงกรณีภรรยาที่ยังไม่เคยร่วมประเวณี เนื่องจาก ตามสายรายงานของอบูดาวูด ด้วยบทหะดีษว่า

عن طائوس ثم أن رجلا يقال له أبو الصهباء كان كثير السؤال لابن عباس قال أما علمت أن الرجل كان إذا طلق امرأته ثلاثا قبل أن يدخل بها جعلوها واحدة على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم وأبي بكر وصدرنا من إمارة عمر قال بن عباس بلى كان الرجل إذا طلق امرأته ثلاثا قبل أن يدخل بها جعلوها واحدة على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم وأبي بكر وصدرنا من إمارة عمر فلما رأى الناس قد تتابعوا فيها قال أجيزهن عليهم

จากตอวุต ว่ามีชายคนหนึ่งชื่อว่า ออบุเศาะหุบาอฺ เป็นผู้ชอบตั้งคำถามต่ออิบนุอับบาต เขากล่าวว่า ท่านรู้หรือไม่ว่า ชายคนหนึ่งเมื่อหย่ากับภรรยาสามครั้งก่อนร่วมประเวณี ในสมัยของท่านรสุลุลลอฮฺ ออบุบักร และตอนต้นของการเป็นผู้นำของอุมัร อิบนุอับบาตกล่าวว่า ใช่ เมื่อชายคนหนึ่ง หย่ากับภรรยาสามครั้งก่อนร่วมประเวณี ในสมัยของท่านรสุลุลลอฮฺ ออบุบักร และตอนต้นของการเป็นผู้นำของอุมัร พวกเขาถือว่าเป็นเพียงหนึ่งเคาะล้าก ต่อมาเมื่อท่านเห็นว่าผู้มีอำนาจมาก ท่านจึงกล่าวว่า ฉันให้พวกเขาทั้งสามครั้ง

บันทึกโดยอบูดาวูด เลขหะดีษ 2199 กิตาบการหย่า บาบจุดประสงค์และเจตนาในการหย่า (Abu Daud .n.d. : 261)

โดยหะดีษนี้หมายความว่า เมื่อสามีกล่าวกับภรรยาที่ยังไม่เคยร่วมประเวณีว่า เธอถูกหย่า การหย่านั้นเป็นการหย่าแบบบาอีน เมื่อเขาเพิ่มคำว่าสามครั้งเข้าไป คำว่าสามครั้งจึงเป็นโมฆะ เพราะว่า ภรรยาได้ถูกหย่าแบบบาอีนไปก่อนแล้ว (Al-Asqalani , 1987 : 276)

2. หะดีษอิบนุอับบาต

عن ابن عباس قال طلق ركانة بن عبد يزيد أخو بني مطلب امرأته ثلاثا في مجلس واحد فحزن عليها حزنا شديدا قال فسأله رسول الله صلى الله عليه وسلم كيف طلقها قال طلقها ثلاثا قال فقال في مجلس واحد قال نعم قال فإتيا تلك واحدة فارجعها ان شئت قال فرجعها فكان بن عباس يري إنما الطلاق عند كل طهر

จากท่านอิบนุอับบาต – รอฎิยัลลอฮูอันฮุม่า – ท่านกล่าวว่า รุกานะฮฺ บินอับดัยยะซีด ได้หย่าภรรยาของคนสามครั้งในวาระเดียวกัน แล้วบังเกิดความรู้สึกเสียใจอย่างรุนแรง ท่านรสุลุลลอฮฺ ศอลลัลลอฮูออลัยฮิวะอัลลัม จึงถามว่า ท่านหย่านางอย่างไร ? เขาตอบว่า สามครั้ง ท่าน

ถามว่า ในวาระเดียวกันหรือ ? เขาตอบว่า ใช่ ท่านกล่าวว่า นั่นเป็นการหย่าหนึ่งครั้งเท่านั้น หากท่านต้องการก็จงคืนดีกับนาง เขาจึงคืนดีกับนาง

บันทึกโดย อะหมัด เลขหะดีษ 2378 (Markaz al- Turath li Abhath al Hasib al ali , 1997) อัลบานีย์เห็นว่า เป็นหะดีษฎาะอ์ฟ และบันทึกโดย อับดุลาวูด เลขหะดีษ 2208 ตริมี ซีย์ 1/220 คาริมีย์ 2/163 อิบน์มาญะฮฺ 2051 อิบน์ฮิบบาน 1321 คาร์กูณีย์ 439 หากิม 2/199 บัยฮะกี 7/432 (Al-Albani,1985b : 145)

อัลฮัศกอ์ลานีย์ (1987:275 - 276) ได้แย้งการอ้างอิงหะดีษนี้ว่า อับดุลาวูดให้นำหนักสายรายงานงานหะดีษนี้จากคนในตระกูลของรูกานะฮฺ ว่ารูกานะฮฺหย่าภรรยาโดยใช้คำว่า บัดตะฮฺ (เค็ดขาด) ดังนั้นการใช้หะดีษจากสายงานนี้มีน้ำหนักมากกว่า เนื่องจากผู้รายงานบางคนอาจใช้คำว่าหย่าสามครั้งแทนการหย่าทั้งหมด หะดีษนี้จึงใช้อ้างอิงไม่ได้

อัสเซกาณีย์ตอบการโต้แย้งนี้ว่า เป็นการตีความเกินความหมายของถ้อยคำ และไม่สามารถใช้หะดีษหนึ่งหะดีษใดหักล้างกันได้ เนื่องจากเป็นหะดีษในเรื่องที่ขัดแย้งกัน (Al-Shaukani .n.d.: 233)

อัลฮัศกอ์ลานีย์ เห็นว่า หลักฐานที่ทำให้การหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันมีน้ำหนักมากกว่า คือ อิมมาฮฺของเศาะหาบะฮฺ ที่เกิดขึ้นในสมัยของอุมัร ซึ่งไม่ปรากฏว่ามีเศาะหาบะฮฺคนใด มีความเห็นอย่างอื่น อิมมาฮฺของเศาะหาบะฮฺบ่งบอกว่า มีหลักฐานที่มายกเลิก (อันนาสิก) แนวปฏิบัติข้างต้น โดยบางคนก่อนสมัยของอุมัรอาจไม่ทราบ และได้ปรากฏชัดแก่ทุกคนในสมัยของอุมัร ความเห็นที่แตกต่างหลังจากนั้นไม่ถูกนำมาชี้ชัดถือ และเป็นการทำทายต่ออิมมาฮฺและชนส่วนใหญ่ (Al-Asqalani,1987:278)

อัศสอนอานีย์ ตอบการโต้แย้งนี้ว่า หากมีสายรายงานที่ระบุชัดเจนว่าบทบัญญัติดังกล่าวถูกยกเลิกไปแล้ว นั่นถือเป็นการสิ้นสุด แต่ว่าความเห็นนี้น้ำหนักอ่อน เนื่องจากอุมัร กล่าวว่า "ผู้คนเร่งรีบในสิ่งที่อัลลอฮฺให้โอกาสแก่เขา เราจะให้เขาเช่นนั้นเลย" ซึ่งชี้ชัดว่าเป็นทัศนคติของท่านมิใช่สุนนะฮฺ และเหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นแล้วในสมัยของท่านรสูล สอดคล้องฮะดีษอะลียะฮฺ ลิม การที่อุมัรมีทัศนคติเช่นนี้ ก็เป็นทัศนคติส่วนตัวของท่านเหมือนกับกรณีที่ท่านห้ามการทำฮัจญ์คะมัดตัวะฮ์นั่นเอง ทัศนคติของทุกคนมิใช่ใช้ได้และใช้ไม่ได้ นอกจากท่านรสูล สอดคล้องฮะดีษอะลียะฮฺ ลิมเท่านั้น (Al-San'ani,1994:252 - 254)

ทัศนะนี้เป็นทัศนะของนักวิชาการอิสลามผู้มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น อิบน์คัษมียะฮฺ อิบน์กัษอิม และอัสเซกาณีย์ และให้เหตุผลสนับสนุนไว้ดังนี้

อิบน์กัษอิม กล่าวว่า ทัศนะของอุมัร -รอฎีอัลลอฮูอันฮู-ท่านประสงฆ์ที่จะลงโทษพวกเขา จึงได้ให้การหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันมีผลเป็นสามครั้ง ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้มีการ

ยึดถือปฏิบัติ และเป็นการวินิจฉัยของท่าน ซึ่งทำไปเพื่อผลประโยชน์บางประการตามความเห็นของท่าน แต่ทว่าไม่อนุญาตให้ละทิ้งสิ่งที่ท่านนับถือ สอดคล้องฮุอาลัยฮิวะสัลลัม ได้บัญญัติไว้ ซึ่งท่านและเหล่าเศาะหะบะห์ ได้ยึดถือปฏิบัติในสมัยของท่าน และสมัยอุมัยยิด (Ibn Qaiyim, 1973 : 350 - 351)

ส่วนอ็ชเชากานีย์ กล่าวว่า หัสนะนีถูกรายงานโดยผู้แต่งหนังสืออัลบะหَّر จากอุมุมุสตา และเป็นสายรายงานหนึ่งจาก อลี อิบน์อับบาส ตอวูส อะคอธ์ ญาบีร์ อิบน์ซัยด์ อัลฮาดิย อัลกอสิม อัลบากริ อะห์มัดบินอัสสา อับดุลลอฮ์บินมุสตา บินอับดุลลอฮ์ และเป็นสายรายงานหนึ่งจากซัยด์บินอลี (Al-Shaukani , n.d.: 231)

ซูฟูฟ อัลกออริฎอวีย์ (1985 : 200) ได้สนับสนุนทัศนะนี้ โดยเห็นว่า การหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันเป็นการกระทำที่สวนกับบทบัญญัติของอัลลอฮ์

กฎหมายลักษณะครอบครัวและมรดกของประเทศอียิปต์ ฉบับที่ 25 /1929 มาตราที่ 3 บัญญัติว่า การหย่าที่กำหนดจำนวนหนึ่งๆ ไม่ว่าจะคำพูดที่ชัดเจน หรือเป็นนัย ถือว่าเป็นการหย่าหนึ่งครั้งในหมายเหตุได้บันทึกเหตุผลการบัญญัติมาตรานี้ว่า เหตุผลที่ทำให้เลือกยึดถือทัศนะที่เห็นว่าเป็นการหย่าเพียงหนึ่งครั้ง เพราะต้องการรักษาความมั่นคงของสถาบันครอบครัว และป้องกันมิให้ผู้คนปฏิบัติสมรสแบบตะห์ลิล¹ เพราะว่าท่านรอซูลุลลอฮ์ สอดคล้องฮุอาลัยฮิวะสัลลัม ได้สาปแช่ง ผู้ชายที่สมรสแบบตะห์ลิลและผู้ที่มีการสมรสตะห์ลิลแก่เขา อีกทั้งเป็นการป้องกันการใช้กลวิธีต่างที่ขัดแย้งกับคำสอนของศาสนา ในการหลีกเลี่ยงผลเนื่องจากการหย่าสามครั้ง (Sabiq ,1995 : 412)

การหย่าโดยไม่มีพยานหรือการพิจารณาจากผู้เกี่ยวข้อง

มุสลิมในจังหวัดสงขลาถือว่า การหย่าตามคำพิงระหว่างสามีภรรยา หรือโดยสามีแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่มีผู้รู้เห็น ผู้ร่วมพิจารณาให้ความเห็นชอบ ทั้งจากผู้ปกครอง คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด หรือคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เป็นการหย่าที่ถูกต้องสมบูรณ์ และมีผลตามกฎหมายทุกประการ หลักกฎหมายอิสลามก็มีได้ถือว่าพยานเป็นเงื่อนไขของการหย่า

¹ การสมรสตะห์ลิล หมายถึง การที่ชายคนหนึ่งสมรสกับหญิงผู้ถูกหย่าสามครั้ง หลังสิ้นสุดฮิดคะฮ์ โดยมีการร่วมประเวณีกัน แล้วหย่าเพื่อให้นางเป็นที่อนุมัติแก่สามีคนแรกของนาง (Sabiq ,1995 : 175)

ทัศนะทางกฎหมายอิสลามของมุสลิมในจังหวัดสงขลาในกรณีนี้สอดคล้องกับทัศนะของนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ อันได้แก่ มัชฮับทั้งสี่ และอื่นๆ

นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่เห็นว่า พยานมิได้เป็นเงื่อนไขในการหย่า ดังนั้นการหย่าของมุสลิมในจังหวัดในจังหวัดสงขลา ซึ่งถือทัศนะทางกฎหมายอิสลามมัชฮับฮาฟีอีฮ์ จึงสามารถทำการหย่ากันได้ได้ตามลำพังระหว่างสามีและภรรยา หรือสามีทำการหย่าเพียงผู้เดียว โดยไม่ต้องอาศัยพยานรู้เห็นหรือความเห็นชอบจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา หรือคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ทัศนะนี้ให้เหตุผลว่า เนื่องจากการหย่าเป็นสิทธิของสามี ซึ่งในการใช้สิทธินั้น ไม่จำเป็นต้องอาศัยพยาน และไม่ปรากฏหลักฐานรายงานจากท่านนาบีมุฮัมมัด คอลฯ ที่แสดงว่า พยานเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการหย่า (Hauwas,1995: 267)

หลักฐานที่บ่งบอกว่า การหย่าเป็นสิทธิของผู้ชาย คือ

อัลลอฮฺ ตะอาลา ตรัสว่า

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ

ความว่า " โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย เมื่อพวกท่านสมรสกับสตรีผู้ศรัทธา แล้วพวกท่านหย่าพวกนาง..." (อัลอะห์ซาบ 49)

และตรัสว่า

وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ

ความว่า "เมื่อพวกท่านหย่าบรรดาศคฺรี แล้วพวกนางถึงกำหนดของพวกนาง ก็จงคืนดีกับพวกนางด้วยดีหรือจงแยกกับพวกนางด้วยดี..." (อัลบะเกาะเราะฮฺ 231)

กล่าวโอองการนือธิบายว่า อัลลอฮฺ ตะอาลา กำหนดให้การหย่าเป็นสิทธิของผู้ชาย เนื่องจากเขาเป็นเจ้าของสิทธิในการคืนดี (Hauwas,1994: 67)

นอกจากนั้น ยังมีหลักฐานจากหะดีษ ที่รายงานโดยอัสมะฮฺ บินมาลิก ท่านกล่าวว่า

عصمة بن مالك قال جاء مملوك إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال إن مولاي زوجني وهو يريد أن يفرق بيني وبين امرأتي قال فصعد النبي صلى الله عليه وسلم المنبر فقال يا أيها الناس إنما الطلاق لمن أخذ بالساق

ความว่า "มีชายคนหนึ่งมาหาท่านนบี (ศอลลัลลอฮูออลัยฮิอะซัลลัม) แล้วกล่าวว่า โอ้ท่านรอซูลุลลอฮฺ นายของฉันได้ทำการสมรสฉันกับทาสหญิงของเขา แล้วเขาต้องการให้ฉันหย่ากับนาง อิบน์อุบบาสกล่าวว่ ท่านรอซูลุลลอฮฺ (ศอลลัลลอฮูออลัยฮิอะซัลลัม) จึงขึ้นไปบนมิมบร 1 แล้วกล่าวว่า ผู้คนทั้งหลาย แท้จริงแล้วการหย่านั้นเป็นสิทธิของสามีผู้เลี้ยงดู " (บันทึกโดย อัคคาร์กูตนีซ เลขหะดีษ 103) อัลบานียฺเห็นว่า เป็นหะดีษหะสัน (Al-Albani , 1985a : 110)

ดังนั้นการหย่าของมุสลิมในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่ จึงทำการหย่ากันเองตามคำพิง โดยปราศจากพยานหรือการเห็นชอบจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการมัสยิด เมื่อทำการหย่าแล้วมักจะมาขอหนังสือรับรองการหย่าจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดแล้วแต่กรณี

ทัศนะนี้เป็นทัศนะของนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ทั้งในยุคศัฟและเคาะลัฟ

ในขณะที่เศาะหาบะฮฺและตาบีอินบางท่าน เช่น อาลี บินอบีคอลิบ อิมรอน บินหุเสน และอะคอเห็นว่ พยานเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการหย่าที่ถูกต้อง การหย่าโดยไม่มีพยานถือว่เป็นการหย่าที่ไม่มีผล (Hauwas ,1995 : 266 – 269)

ทัศนะนี้อาศัยหลักฐานจากกรอาน อัลลอฮฺ ตะอาลา ครีศว่

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشُّهَدَاءَ لِلَّهِ

ความว่า ” ในเมื่อนางครบวาระของนางแล้ว พวกท่านจงรักษานางไว้ด้วยความชอบธรรม หรือแยกกับพวกนางด้วยความชอบธรรม และจงจัดให้มีพยานสองคนในหมู่พวกเจ้า และพวกท่านจงเป็นพยานเพื่ออัลลอฮ์ ” (อัลตอลาก : 2)

นอกจากนั้น การถือว่พยานเป็นเงื่อนไขของการหย่าและการหย่า โดยการให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดร่วมพิจารณา เป็นวิธีการหย่าที่ถูกต้องตามคำสอนของอัลลอฮ์ เนื่องจากวิธีการหย่าที่ถูกต้อง คือเมื่อสามีภรรยาเกิดความไม่เข้าใจกันอย่างรุนแรง ให้ทั้งสองฝ่ายจัดหาผู้ประนีประนอมของแต่ละฝ่ายมาหารือกัน หากว่าตกลงทำความเข้าใจกันได้ด้วยดี ทั้งสองสามีภรณาก็คืนดีมาใช้ชีวิตร่วมกันต่อไป หากว่าไม่มีหนทางเยียวยาแก้ไข โดยไม่สามารถให้ทั้งสองคืนดีกันได้ ก็ให้แยกทางกันไปด้วยดี

อัลลอฮ์ ตะอาลา ตรัสว่า

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

ความว่า ” และหากพวกท่านหวั่นเกรงความริ้วฉานระหว่างทั้งสอง จงส่งตุลาการจากครอบครัวของเขา และตุลาการจากครอบครัวของนาง หากทั้งสองปรารถนาที่จะปรองดองกัน อัลลอฮ์จะให้ความสำเร็จแก่ทั้งสอง อัลลอฮ์นั้นเป็นผู้รอบรู้ เป็นผู้รู้แจ้ง ” (อัลนิสาฮ์ : 35)

อบูคาวูดและอิบนุมาญะฮ์ ได้รายงานไว้ในสุนันของท่านว่า อิมรอน บินหุเสน ถูกถามถึงชายคนหนึ่งที่ได้หย่าและคืนดีกับภรรยาโดยไม่มีพยานทั้งในยามหย่าและยามคืนดี ท่านตอบว่า ท่านหย่าโดยผิดสุนนะฮ์ คืนดีอย่างผิดสุนนะฮ์ จงจัดหาพยานในการหย่าและการคืนดีกับนาง และอย่าได้กระทำอีก (Ibn Kathir, n.d. : 379) ซึ่งโดยหลักการสูงสุด พิกฮ์แล้ว คำพูดของเศาะหาบะฮ์เป็นสุนนะฮ์ประเภทหนึ่ง (Sabiq,1995:398)

อิบนุกะษีร กล่าวว่า อดุอ ก่อวอชิบาย โองการ وَأَشْهَدُوا ذُوَى عَدْلِ مِنْكُمْ ความว่า “ และจงจัดหาพยานที่มีความเที่ยงธรรม 2 คนในหมู่พวกท่าน ” (อัลเตะลาาก : 2) ว่า ไม่อนุญาตให้สมรส หย่า และคืนดี นอกจากด้วยพยานที่เที่ยงธรรม 2 คน นอกจากบุคคลที่มีเหตุสุดวิสัย (Ibn Kathir, n.d. : 379)